

JOSEP MASSOT I MUNTANER

SOBRE L'ETIMOLOGIA DEL NOM
MARIÀ/MARIAN/MARIANO

LA TESI DE JOAN COROMINES

Al volum cinquè del magne *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (Barcelona, 1985), s. v. *Maria* (p. 489), Joan Coromines assegura: «Del nom de la Verge es deriven noms appellatius. Nò n'és derivat (com diu *AlcM*) sinó compost *Marianna* (amb *Anna*) i el masculí que se n'extragué, *Marian*; la forma *Marià* és un disbarat sortit del cap d'*AMAlcover* (*BDLC*, c. 1920), tan desenraonat com si ens volguessin fer dir **Joà*, **Galcerà*, **Rotlà*, **Arà*, **Ramó* o un *guà* (com ho diu alguna gent acriaturada)».

Un cop establert que el nom *Marian* és un masculí extret del compost *Marianna*, de *Maria* + *Anna*, Coromines continua afirmant: «*Marian* Aguiló, *Marian* Vayreda, *Marian* Cubí, Lluís *Marian* Vidal, etc., no es digueren mai altrament, i són figures grandioses de Catalunya a qui només gent impiadosa gosaria reformar el nom: ells no firmaren mai altrament (...). *Marià*, *mariana*, no és més que un adjectiu relatiu al culte de Santa Maria, mai canviat en nom propi de persona, per més que s'hi confongui en castellà». I seguidament arriba a la conclusió: «*Marià* com a NP és, doncs, un castellanisme paradoxal inconscient. Com ja li retragueren de pertot a *AMAlcover* quan llançà la seva estrabullada iniciativa, la cosa popular i tradicional és *Marian* en la ruralia del *Princ.*, i li citaren noms de masies, i de gent popular: ho reproduí ell mateix en el *BDLC*, honest com era, però integrista com ell sol, decidí "mantenella y no enmendalla", i massa gent trobà obedient al seu dictat».

LA TESI D'ANTONI M. ALCOVER

Mossèn Alcover, en realitat, no s'inventà de cap manera la forma *Marià*, com donen a entendre les afirmacions anteriors de Coromines, sinó que intervingué, el mes de juliol-agost de 1916 (i no cap al 1920), en una polèmica que s'havia suscitat «damunt el nostre benivolgut confrare *La Costa de Llevant*» entre el director del setmanari *Marià Serra* i Font i el canonge de Vic *Marià Serra* i Esturí, «sobre com cal anomenar-se els qui tenen per nom l'adjectiu derivat de *Maria*. ¿S'han de dir *Mariano*, *Marià*n o *Marià*? El Director de *La Costa de Llevant* baubetja, no gosa per modestia i humildat declarar-se a favor de cap forma d'una manera resolta; ara el canonge de Vich troba que la forma acceptable i que s'ha d'acceptar és la darrera, *Marià*».¹

Alcover dóna la raó, sense pensar-s'hi gens, a Serra i Esturí: «Nosaltres som del mateix parer. *Mariano* no pot anar en via neguna; és un castellanisme ferest. El *Marià*n és un *neologisme* poruc, temorenc, que formà el Mestre *Marià*n Aguiló, que naturalment mai se volgué dir *Mariano* i feu molt bé, però tampoc s'atansà a dir-se *Marià* perquè ho trobaria massa rònc, massa escruu. Lo que és que, dient-se *Marià*n, no s'adonà a la llei generalíssima dins el Català en la formació dels derivats dels temes llatins *paroxitons*, acabats en *-ánus*, *-énus*, *-ínus*, *-ónus*, *-únus*, que, passant an el Català, comensaren per perdre an el singular la desinència *-us*, i acabaren per perdre també la *-n* final, si bé an el plural varen mantenir la *-n* seguida de la *-s* característica del plural». Després de donar-ne tota una colla d'exemples, Alcover conclou: «Ara bé, perteneixent *MARIANUS* an aqueixa casta de noms, és evident que, passant an el Català, cal que an el singular sia *Marià* i an el plural *Marians*. Això no té espina ni òs, i no hi ha altre remei que acalar-hi el cap».²

Alcover mateix ens fa saber que el 23 de juliol de 1916 «sortí damunt el mateix setmanari l'altre amic nostre benivolgut, l'honorable Salvador Genís de Pineda, declarant-se resoltament a favor de la forma *Marià*, però dient que considerava còme una excepció d'aquesta

1. [Antoni M. Alcover], «¿Mariano, Marià n o Marià?», *BDLIC*, IX (1916-1917), p. 116.

2. *Ibid.*, pp. 116-117.

regla els noms Joan, Bertràn, Abdón i Zenón. Que dispensi En Genís —comenta Alcover—; no hi ha tals excepcions. Joàn i Bertràn no surten de cap tema llatí en *-anus*, sino de JOANNE, BERTRANDU. La doble *-nn* del primer i la *-nd* del segón imposaren la conservació de la *-n* del nom Català. En quant a Abdón i Zenon són dos noms grecs, que, llatinitzant-se, prengueren la desinença *-onis*, *-oni*, *-onem*, *-one*, i per lo mateix en Català han d'acabar així: Abdó i Zenó, com Salomó, Plató, Cató, Ciceró (...).³

Després d'arribar a la conclusió que «si el Mariano no pot anar per castellufenc ni el Marià perque no s'acaba d'adondar a les lleis morfològiques catalanes, no hi ha altre remei que acceptar i admetre el Marià»,⁴ Alcover no tingué cap inconvenient a reproduir una carta del canonge magistral de Tarragona, Anton Balcells, que li comunicava que «al Camp de Tarragona tots diem Marià» —afirmació que no acabava de convèncer el lingüista mallorquí—⁵ i una altra carta de mossèn Ferran Esteve, d'Alcarràs, que li parlava del topònim *Can Marian* a diversos indrets i li deia que «un fill d'aquesta casa [*Ca Marian* del Soleràs (Garrigues)] tenia de nom i li deien Marian. Per lo demés, avui dia per ací no hi ha cap Marian; tot ès Marianos».⁶

Mossèn Alcover, que era integrista i tossut, però que tenia més sentit comú que no sol suposar Joan Coromines, agrai «coralment a Mn. Esteve la claricia que ens envia de tots aqueis mots, sobre tot del nom Marian. Es la mes sòlida i *ad rem* que fins ara hàgem vista. Pregam an els altres col·laboradors que ens remetin totes les que puguen aglapir per l'estil, d'un vent o d'altre, a fi de poder arribar a aclarir ben bé tal qüestió, que, per referir-se a la nostra Llengua, ès per nosaltres d'un interès fora mida».⁷

De fet, el *Diccionari Català-Valencià-Balear* no es decantà per una forma concreta, sinó que, s.v. *marià*, *-ana*, 'pertanyent o relatiu a Maria Santíssima', inclogué *Marià* o *Marian*, 'nom propi d'home', i donà entrada pròpia una mica més avall al castellanisme *Mariano*,⁸ exactament

3. *Ibid.*, p. 117.

4. *Ibid.*

5. «Més sobre el nom personal Marià», *ibid.*, pp. 169-170.

6. «Notes dialectals», *ibid.*, p. 288.

7. *Ibid.*, pp. 288-289.

8. Vol. VII, Palma de Mallorca, 1956, p. 248.

igual com havia fet Marià Aguiló, que als materials del seu diccionari consignava *Marià*, *Marian*, 'nom de fonts',⁹ i *Mariano*, 'nom de fonts, usat des del segle XVI'.¹⁰ (Assenyalem, de passada, que Marià Aguiló signava sovint la seva correspondència *Mariano* i era anomenat així per tots els seus amics, encara que literàriament fessin servir la forma *Marian*.)

«MARIANUS», ÈTIM DE «MARIÀ»

Coromines, doncs, propugna que el *Marian* català és un masculí extret del femení *Marianna*, compost de *Maria* i *Anna*, sense tenir en compte que aquest mateix nom existeix no solament en castellà, sinó en tots els altres idiomes: *Mariano* en italià, *Marien* en francès, *Marianus* en alemany i en anglès, etc.

Alcover, en canvi, s'inclina per un ètim *Marianus*, «adjectiu derivat de *Maria*», que explica perfectament el *Marià* català, el *Mariano* castellà i italià, el *Marien* francès i el *Marianus* alemany i anglès.

En tot cas, l'ètim *Marianus* no és una pura suposició i, si més no originàriament, no tenia res a veure amb *Maria* ni amb el cristianisme, sinó que es tracta d'un adjectiu derivat del cònsol Màrius, perfectament documentat en llatí clàssic, que donà origen també a un nom personal ben conegut: «Cognomen Romanum etiam libertini generis, a *Marius* derivatum», com precisa l'*Onomasticon* de De-Vit, amb una àmplia documentació al respecte.¹¹

Marianus, d'altra banda, és el nom de diversos sants de l'Església catòlica, des d'un màrtir del segle III —del qual es conserva la *Passio Mariani et Jacobi*, elogiat, juntament amb el seu company Jaume, en un sermó de sant Agustí— fins a *Marians* molt més moderns.¹²

9. «*Diccionari Aguiló*». Materials lexicogràfics aplegats per Marian Aguiló i Fuster, revisats i publicats sota la cura de Pompeu Fabra i Manuel de Montoliu, tom V, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1924, p. 66.

10. *Ibid.*, p. 67.

11. *Totius Latinitatis Onomasticon opera et studio Doct. Vincentii De-Vit lucubratum*, vol. IV, Prato, Aldina, 1887, pp. 351-352. Vegeu, igualment, *Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*. Neue Bearbeitung..., volum XIV, Stuttgart, J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, 1930, cols. 1751-1754.

12. A més dels diccionaris esmentats a la nota anterior, vegeu *Bibliotheca*

CONCLUSIONS

Podem establir sòlidament que el nom *Marià* no fou cap invenció de mossèn Alcover, sinó que ja era utilitzat per Marià Aguiló mateix, i que Alcover s'inclinà pel manteniment de la doble forma *Marià*, *Marian*, com havia fet igualment Aguiló.

D'altra banda, *Marià* no procedeix de *Marianna*, com voldria Coromines, sinó d'un ètim llatí *Marianus*, inicialment relacionat amb el cònsol Màrius i sense cap referència a Maria.

Aquest exemple, petit però significatiu, mostra un cop més que les afirmacions del *Diccionari etimològic i complementari* de Joan Coromines no són sempre prou fonamentades, per molt que vagin embolcallades d'una erudició aparent i acompanyades de judicis contundents —i més d'una vegada no prou justos— contra els col·legues que sostenen opinions divergents.¹³

Hagiographica Latina, a cura dels Bollandistes, K-Z, Brusselles, 1900-1901, pp. 812-813; *Bibliotheca Sanctorum*, a cura de l'Istituto Giovanni XXIII della Pontificia Università Lateranense, vol. VIII, Roma, 1967, cols. 1147-1150 (i les referències que hom hi fa), i *Catholicisme hier aujourd'hui demain*, a cura de G. Mathon, G. H. Baudry i P. Guilluy, fasc. 35, París, Letouzey et Ané, 1978, cols. 677-679.

13. Cf., per exemple, les consideracions de Georges Straka, «Consultant el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Notes de lectura», *Misc. Antoni M. Badia i Margarit*, II, Montserrat, Publicacions de l'Abadia, 1985, pp. 5-19.